

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Судіка Святослава Ігоровича
«ОПЕРНА ТВОРЧІСТЬ Н. ПОРПОРИ
У КОНТЕКСТІ ВИКОНАВСЬКОЇ ПРАКТИКИ
ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ XX – ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XXI СТОЛІТЬ»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво,
галузь знань 02 – Культура і мистецтво

Оперне мистецтво – один із тих жанрів європейської музичної культури, що, не зважаючи на численні художньо-естетичні трансформації, продовжує привертати увагу як широкої публіки, так і професійної музичної спільноти. Особливої актуальності в останні десятиліття набули процеси, пов'язані з історично-інформованим виконавством (Historically Informed Performance Practice), що суттєво вплинули на репертуарну політику театрів і фестивалів, сприяли поверненню на сцену значної кількості барокових творів та зумовили нове осмислення вокальної стилістики XVII–XVIII століть.

У цьому контексті цілком закономірним є звернення дисертанта до творчої спадщини Ніколи Антоніо Порпори – одного з найвизначніших представників італійської оперної культури та видатного вокального педагога, чий вплив на формування європейської вокальної традиції важко переоцінити. Водночас погодимося з автором, який наголошує на тому, що в українському музикознавстві творчість Н. Порпори досі не стала предметом системного комплексного дослідження, а його оперна спадщина залишається недостатньо представленою у вітчизняному виконавському часопросторі.

Тож актуальність роботи, обґрунтована визначальною роллю історично-інформованого виконавства у культурі останньої третини XX – першої чверті XXI століть, потребою заповнення наявних лакун вітчизняного музикознавства та необхідністю наукового осмислення провідних стратегій репрезентації оперної спадщини Н. Порпори у сучасній виконавській практиці, не викликає

жодних сумнівів. У дисертаційному дослідженні Святослава Судіка поєднуються масштабність музикознавчого бачення, глибина філософського осмислення матеріалу, переконлива система аргументації, завдяки якій всі методологічні підходи працюють на розкриття єдиної наукової концепції.

Мета дослідження – визначити провідні стратегії репрезентації оперної спадщини Н. Порпори у виконавській практиці останньої третини ХХ – першої чверті ХХІ століть. Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання низки завдань, що визначають логіку викладу основного тексту дисертації та її структуру, а також отримання результатів, які свідчать як про оригінальність наукової концепції, так і про наукову новизну роботи.

Особливої уваги заслуговують положення, сформульовані автором як такі, що отримані у вітчизняному музикознавстві вперше: визначено роль Н. Порпори в історії західноєвропейського вокального мистецтва; окреслено основні засади його вокально-педагогічної системи та їхній вплив на формування європейської вокальної традиції; визначено провідні стратегії репрезентації оперної спадщини композитора у виконавській практиці останньої третини ХХ – першої чверті ХХІ століть.

Також важливо наголосити, що у роботі набули подальшого розвитку наукові концепти, які останнім часом активно розробляються у вітчизняному музикознавстві, зокрема поняття «мистецтво контратенорів», «стиль музичної творчості», «комунікативні стратегії», «твір виконавця».

Об’єктом дослідження є оперна творчість Н. Порпори в контексті західноєвропейського вокального мистецтва ХVІІІ–ХХІ століть, а предметом – репрезентація оперної спадщини композитора у виконавській практиці останньої третини ХХ – першої чверті ХХІ століть.

Безумовною перевагою роботи є обраний дисертантом матеріал дослідження. До нього включено широкий спектр сучасної рецепції опер Н. Порпори: сценічні постановки, концертні виконання, повні студійні та концертно-студійні аудіорелізи, а також окремі арії й тематичні студійні альбоми, присвячені творчості композитора. Такий підхід дозволяє розглядати

оперну спадщину Н. Порпори не лише як історичний феномен, а й як об'єкт живої сучасної художньої практики.

Структура дисертації відображає її концептуальну спрямованість та дозволяє виокремити магістральні напрями дослідження. Розділи логічно пов'язані між собою, а виклад матеріалу є послідовним, аргументованим і достатньо докладним.

У Вступі окреслено актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методологію та матеріал дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У Першому розділі увага дисертанта спрямована на осмислення сучасних наукових підходів до вивчення вокальної культури Бароко, творчості Н. Порпори та історично-інформованого виконавства. Доречною тут є опора як на праці українських музикознавців, так і на широке коло зарубіжних джерел, що дозволяє авторові розглядати проблему у широкому європейському контексті.

Досліджуючи базові концепти музичного Бароко, дисертант логічно та переконливо доводить думку про особливий статус людського голосу в естетиці XVII–XVIII століть. Важливо, що автор не обмежується загальноісторичним оглядом, а послідовно пов'язує стильові особливості барокової музики з формуванням оперного жанру та розвитком європейської вокальної традиції. «Жанрова система оперного мистецтва доби Бароко формувалася як складна й багаторівнева художня модель, у якій поєднувалися антична спадщина, придворна репрезентативність, риторична естетика та нові музично-драматичні принципи. Від самого початку барокова опера мислилася не лише як музична вистава, а як синтетичний жанр, що поєднував слово, музику, сценографію, балет тощо.» (див. с.37 і далі)

На особливу увагу заслуговує запропонована автором періодизація творчості Н. Порпори, що передбачає виокремлення раннього моножанрового періоду, періоду трансформацій та пізнього періоду. Такий підхід видається переконливим, оскільки враховує як еволюцію художнього мислення композитора, так і ширший культурно-історичний контекст.

Цікавим і науково продуктивним є аналіз вокально-педагогічної системи Н. Порпори. Дисертант переконливо показує, що техніка у цій системі не існувала як самоціль, а була підпорядкована художньому завданню – передачі афекту, розкриттю смислу слова, збереженню єдності вокальної лінії та наданню орнаментиці драматургічної доцільності.

Спираючись на напрацювання Першого розділу, у Другому розділі дисертант пропонує власний погляд на сучасне сценічне буття оперної спадщини Н. Порпори.

У підрозділі, присвяченому оперним виставам, автор аналізує низку сучасних постановок («Аріадна на Наксосі», «Впізнана Семіраміда», «Мітрідат», «Поліфем», «Карл Лисий», «Анжеліка», «Іфігенія в Авліді») та переконливо доводить, що саме їхній сценічний успіх суттєво змінив статус композитора у новітньому музичному мистецтві. Констатує, «що композиторський стиль Н. Порпори можна визначити як вокально-риторичний. Його центр – голос, але не голос як акустичний феномен і не голос як самоцільна демонстрація віртуозності, а голос як носій афекту, характеру, сценічного жесту й барокової драматургії.» (див. с. 55)

Акцентуючи увагу на різних механізмах репрезентації барокової опери, дисертант показує співіснування двох провідних тенденцій: реконструкції барокової видовищності та активного звернення до сучасних театральних практик. Особливо показовим у цьому контексті є аналіз сценічної історії опери «Поліфем», що простежується від перших реконструктивних вистав до масштабних сценічних втілень 2024 року.

Не менш цікавим є матеріал підрозділу, присвяченого концертним версіям опер Н. Порпори. Автор аргументовано доводить, що такий формат є продуктивним способом ревіталізації рідкісного барокового репертуару, оскільки дозволяє змістити рецептивний фокус безпосередньо на музичну драматургію твору та стилістичні особливості історично-інформованого виконавства.

Важливим акцентом роботи є аналіз повних студійних і концертно-студійних аудіорелізів, а також окремих арій і тематичних альбомів, присвячених творчості Н. Порпори. Безумовною перевагою дисертації є те, що автор розглядає аудіореліз не лише як форму документування виконавської інтерпретації, але й як ефективний інструмент популяризації маловідомого барокового репертуару.

Окремо слід відзначити увагу дисертанта до творчості сучасних контратенорів і провідних вокалістів, чия медійна впізнаваність сприяє поверненню творів Н. Порпори до активного концертного й театрального життя. Такий підхід дозволяє розглядати проблему репрезентації не лише у суто музикознавчому, але й у ширшому комунікативному та культурологічному аспектах, коли сценічна, концертна, аудіальна та арійна стратегії показують, що «сучасне буття опер Н. Порпори не перебуває сьогодні в стані музейного збереження, а знаходиться в процесі активного виконавського переосмислення.» (див. с. 191)

Все вищевикладене дозволяє зробити висновок про те, що представлена дисертація має не лише наукове, але й вагоме практичне значення.

Втім, амплуа опонента передбачає й критичні висловлювання, поради та зауваження, й, перш за все, необхідно сказати про те, що текст роботи, на жаль, містить окремі технічні недоліки (одруківки та поодинокі стилістичні огріхи).

Також потребують роз'яснення наступні питання.

Дисертант переконливо аналізує сучасні сценічні, концертні та студійні форми репрезентації оперної спадщини Н. Порпори. Водночас хотілося б почути більш розгорнуте пояснення щодо критеріїв відбору конкретних постановок і аудіорелізів, включених до матеріалу дослідження, а також щодо їхньої репрезентативності для характеристики загальноєвропейських тенденцій історично-інформованого виконавства.

Одним із важливих аспектів роботи є проблема взаємодії барокової стилістики та новітніх театральних практик. У тексті дисертації наведено низку переконливих спостережень щодо режисерських інтерпретацій, однак у

висновках хотілося б побачити більш чітко сформульовану авторську позицію стосовно меж допустимої модернізації барокової опери: які елементи сучасного режисерського театру, на думку автора, є органічними для творів Н. Порпори, а які можуть вступати в суперечність із їхньою стильовою природою?

Наведені запитання та міркування жодним чином не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження Судіка Святослава Ігоровича, адже актуальність обраної теми, ґрунтовність проведеного аналізу, вагомі висновки та наукова новизна свідчать про високий рівень підготовки автора і його дисертаційна робота є самостійним і науково зрілим дослідженням, яке відзначається високим рівнем академічної культури.

Наукові результати дослідження, висвітлені у трьох наукових статтях у фахових виданнях категорії Б, відповідають вимогам МОН України як за кількістю, так і за змістом. Робота пройшла необхідну апробацію на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. У дослідженні не виявлено порушень академічної доброчесності. За своїм змістом дисертаційна робота Судіка Святослава Ігоровича повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 025 – «Музичне мистецтво» галузі знань 02 – «Культура і мистецтво». Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача.

Підсумовуючи все вищенаведене, можемо констатувати, що наукова праця «Оперна творчість Н. Порпори у контексті виконавської практики останньої третини ХХ – першої чверті ХХІ століть» відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво», а її автор Судік Святослав Ігорович заслуговує присудження пошукуваного ступеня доктора філософії.

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
декан вокально-хорового факультету
Одеської національної музичної
академії імені А.В. Нежданової

ЛОБОДА Л.М.